

Nordisk försäkringstidskrift

Ett samarbete mellan försäkringsföreningarna i Danmark, Norge och Sverige

Senaste numret

Läs direkt på webben eller skriv ut artiklarna

Sök artikel

Använd fritextfältet eller sök på t ex kategori och språk

Kontakta oss

Kontaktauppgifter och information om Nft.nu

Aktuellt

Försäkringsföreningarnas övriga utbud

FÖRFATTARE

Mats Larsson *Mikael Lönnborg*

FAKTA

Utgåva: *2 /2017*

Språk: *Svenska*

Kategorier: *Ömsesidiga bolag*

DELA ARTIKELN

Är svensk ömsesidig försäkring unik?

De senaste decennierna har försäkringsbranschens organisationsformer varit föremål för diskussion. Efter finansmarknadens avreglering på 1970- och 80-talen kom den ömsesidiga försäkringsformen att ifrågasättas allt mer på den internationella försäkringsmarknaden. Den globala konkurrensen hårdnade och för särskilt de större försäkringsbolagen framstod det som allt viktigare att utöka sin verksamhet och växa på den internationella marknaden. Men denna expansion krävde kapitalresurser som inte alltid kunde mobiliseras inom det egna företaget utan som tvingade ut bolagen på kapitalmarknaden. Aktiebolagsgrundade bolag hade här en fördel eftersom de genom emittering av aktier kunde stärka sin kapitalbas.^[1]

För ömsesidiga bolag var det svårare eftersom deras kapitaltillgångar grundades på det långsikt ackumulerade överskottet från verksamheten och från upplåning på kapitalmarknaden. "Kapitalbristen" lockade därför bolag att ompröva sin organisationsform och på den internationella marknaden blev

ombildning av försäkringsrörelser från ömsesidiga bolag till aktiebolag – så kallad "demutualization" – allt vanligare. I de flesta fall innebar detta att försäkringskunderna som tidigare via ömsesidigheten var delägare i bolaget nu blev direkta aktieägare med rätt till aktieutdelning.^[2]

Även i Sverige intensifierades diskussionen om att ombilda ömsesidiga försäkringsrörelser till aktiebolag. Men bland de större bolagen var det endast Trygg-Hansa som tog steget fullt ut, och 1989 ombildades verksamheten till aktiebolag. Försäkringskoncernen Wasa inledde också en process med samma syfte, men denna omvandling kom aldrig att genomföras fullt ut, enbart för skadeförsäkringsrörelsen. För Trygg Hansa motiverades övergången till aktiebolag bland annat av den snabba konkurrensutvecklingen på både den nationella och internationella marknaden, men också av de förbättrade möjligheterna att expandera genom övertagande av andra bolag som öppnades om Trygg-Hansa kunde emittera nya aktier och på så sätt dra in mer kapital.^[3]

Jämfört med ett flertal utvecklade industriländer har den ömsesidiga bolagskonstruktionen i Sverige spelat en stor roll för även den sentida utvecklingen av försäkringsbranschen – framför allt inom livförsäkringsområdet. Flera av de stora försäkringsbolagen – Länsförsäkringar, Folksam och även Skandia som tidigare var aktiebolag – har valt den ömsesidiga bolagskonstruktionen. Vi vill i denna artikel analysera och försöka förklara vilka faktorer som bidragit till att stärka den ömsesidiga försäkringstraditionen i Sverige.

Den starka ömsesidiga traditionen

Ömsesidig försäkringsverksamhet var grundläggande för den svenska försäkringsutvecklingen redan under 1800-talet. I och med etableringen av livförsäkringsbolag särskilt inom folkförsäkringen – där det första bolagets som bildades var Trygg 1899 – stärkte ömsesidigheten sin position på marknaden. Till skillnad från aktiebolagen återförde dessa bolag årligen överskottskapital till försäkringstagarna. Relativt snart blev detta en strategi som även anammades av flertalet aktiebolagsgrundade försäkringsbolag och från mellankrigstiden drevs livförsäkring oavsett associationsform främst som ömsesidig verksamhet.

Detta påverkade också utformningen av livbolagens regelverk. Parallellt med att försäkringsrörelselagen var föremål för revidering under senare hälften av 1940-talet arbetade en politiskt tillsatt utredning från 1945 med att se över försäkringsverksamheten utifrån partipolitiskt perspektiv. Bakgrunden till detta var att det under mellankrigstiden lagts propositioner som förordade en socialisering av försäkringsbranschen. Detta ansågs bland annat vara ekonomisk effektivt men skulle också kunna medverka till att stärka försäkringstagarnas position gentemot bolagen. Delägarinflytandet var en av grundstenarna för de ömsesidiga bolagen, men det var inte alltid som detta fungerade helt tillfredställande. Dessa frågor hade diskuterats redan av 1942 års försäkringsutredning som tillsatts för att revidera lagstiftningen, men kom framför allt att bli en huvudfråga för 1945 års försäkringsutredning.^[4]

För utredningen framstod emellertid demokratiseringen av försäkringsaktiebolagen som viktigare än representationen i de ömsesidiga bolagen, eftersom de senare redan hade regler för försäkringskundernas inflytande. Utredning förslög som en följd av detta att den ömsesidiga associationsformen skulle ha företräde på marknaden framför aktiebolagen vid nybildningen av försäkringsbolag. Men utredningen pekade på att försäkringstagarna även borde ges tillfälle till styrelserepresentation i de aktiebolagsgrundade bolagen. En reglering i den riktningen antogs också i lagstiftningen 1950. Hur kundernas inflytande skulle stärkas stadgades dock inte utan detta var upp till varje försäkringsaktiebolag att bestämma. Regler för detta skulle föras in i bolagsordningen och kom därför att underkastas Försäkringsinspektionens kontroll och kunde även påverka inspektionens koncessionsgivning.^[5]

Prioriteringen av ömsesidiga bolag var således både teoretiskt och funktionellt förankrad. På det teoretiska och ideologiska planet stämde den ömsesidiga verksamhetsformen väl överens med de socialdemokratiska prioriteringar som präglade perioden efter andra världskriget fram till 1970-talet slut. Medbestämmande i företaget betraktades som en grundsten för försäkringsverksamheten – och kom sedan att gälla alla företag via medbestämmandelagen från 1976. Prioriteringen av ömsesidiga bolag hade också en social aspekt. En försäkringsverksamhet som inte var vinstgivande men som ändå

bidrog till att stärka medborganas skydd passade bättre in i det välfärdssystem som regeringen var i färd med att bygga upp under 1940- och 50-talen.^[6]

Den funktionella prioriteringen av den ömsesidiga bolagsformen kom tydligast till uttryck i att även försäkringsaktiebolag agerade som ömsesidiga bolag och undvek aktieutdelningar för att istället dela ut överskottet till försäkringstagarna. Detta var en hävdvunnen tradition fram till 1982 då en lagstiftning antogs som innebar att all livförsäkringsverksamhet skulle bedrivas i ömsesidig form oavsett bolagets associationsform. Denna reglering var inte särskilt uppmärksammas då den infördes, men retrospektivt kan det tyckas något underligt att denna lagstiftning infördes just 1982 då avregleringen av finansmarknaden stod för dörren. Förbudet mot aktieutdelningen i livförsäkringsbolag togs bort 2000.

Under lång tid – i stort sett 100 år – var således ömsesidighetens principer vägledande för både aktiebolagsgrundade och ömsesidiga livbolag. Även om det skedde förändringar i regelverken var det sannolikt svårt att bryta med de traditioner som var så starkt hävdvunna. I första hand gällde detta sannolikt försäkringskunderna där såväl medbestämmande som återbäringsprinciper utformats för att skydda dessa. Särskilt problematiskt framstod detta när försäkringsbranschen drabbades av ekonomiska problem under 1990-talet och början av 2000-talet. Ett bolag som undvek den internationella marknaden och istället satsade på en inhemsk marknad kunde med rätta uppfattas som mer stabilt.

Bevara självständigheten

Från 1970-talet, och särskilt 1980-talet, var en gemensam strategi bland såväl aktiebolag som ömsesidiga bolag att satsa på internationell försäkring, vilket ställde större krav på kapitalkapacitet. I samband med Trygg-Hansas omvandling från ömsesidigt till aktiebolag 1989 betonades fördelarna med att ett aktiebolag hade lättare att finansiera övertagandet av andra bolag tack vare möjligheten att emittera aktier som en del av köpeskillingen. Bolaget såg uppenbarligen de positiva effekterna av att ta del av marknads möjligheter, och att i detta läge styras av de risker som också kan förknippas med en notering av bolagets aktier på börsen var knappast aktuellt. Men det visade sig relativt snabbt att Trygg-Hansas marknadsnotering inte motsvarade förväntningarna. Efter ett uppköp av Gota-bank (där initiativet kom från samarbetspartnern SPP) som kort efter köpet visade sig vara i det närmaste konkursmässigt, var den ekonomiska situationen inte särskilt positiv för Trygg-Hansa. År 1991 valde man därför att samordna verksamheten med försäkringsbolaget SPP, men samarbetet avbröts redan 1994. Men svag kursutveckling gjorde bolaget till en intressant uppköpskandidat och 1997 övertogs rörelsen av SEB som behöll livrörelsen men avyttrade skadeverksamheten till danska bolaget Codan, vilken i sin tur var dotterbolag till brittiska RSA. Det ska också nämnas att Trygg-Hansa förvärvade ett amerikanskt bolag, Home, som var dubbelt så stort som moderbolaget. Strategin var att från USA expandera på den europeiska marknaden men efter omfångsrika förluster såldes bolaget till Zürich 1995.^[7]

En parallell till detta exempel var Skandia som i början av 2000-talet drabbades av kraftiga förluster och kritik för sina bonusprogram. Den "badwill" som detta gav bolaget sänkte aktiekursen kraftigt vilket ökade intresset från andra bolag att överta verksamheten. År 2006 gick Skandia efter en uppslitande maktkamp inom bolagets styrelse upp i det sydafrikanska bolaget Old Mutual. Det sistnämnda bolaget hade för övrigt omvandlats från ett ömsesidigt till ett aktiebolag så sent som 1999 och med facit på hand vet vi att bolagets internationella strategi inte har varit särskilt framgångsrikt.^[8]

I likhet med Trygg-Hansa och Skandia uppvisade även det ömsesidiga bolaget Folksam stora förluster runt år 2000. Dessa härrörde framför allt från etableringar på den internationella marknaden, där flertalet verksamheter under 1990-talet visade dåliga resultat. Detta hotade koncernen, och den internationella verksamheten fick säljas, vilket resulterade i att bolaget i början av 2000-talet åter var ett nationellt inriktat företag. Även Länsförsäkringar visade under denna tid intresse för den internationella marknaden. Men efter en kort förlustbringande etablering på den baltiska marknaden, valde bolaget att koncentrera sig på att utveckla den svenska rörelsen bland annat genom bredda affärerna för den enskilda kunden till flera områden. Dessutom satsade Wasa på den internationella marknaden från 1980-talet och blev också ensam ägare av samarbetsbolaget Återförsäkrings-AB Sverige men redan i

borjan på 1990-talet utvecklades den utländska rörelsen och återförsäkringsbolaget såldes till den tyska koncernen Gerling. Slutligen, 1998, fusionerades Wasa med Länsförsäkringar och återgick fullständigt till den ömsesidiga försäkringsformen.^[9]

Både i Sverige och internationellt bidrog finansmarknadens avreglering till strukturella omvandlingar och till att den ömsesidiga associationsformen ifrågasattes. Under normala förhållanden var det kapital som genererades i en ömsesidig verksamhet tillräcklig för att bolaget skulle kunna drivas vidare. Det som orsakade trycket på de ömsesidiga bolag i samband med avregleringen var de starkt accentuerade tillväxtkrav som ställdes från framför allt bolagens ledningar. I vissa länder, som till exempel Kanada, innebar marknadens avreglering 1997 också en snabb och allmän ombildning av ömsesidiga bolag till aktiebolag, vilket resulterade i att endast sex procent av livförsäkringsverksamheten hanterades av ömsesidiga bolag sex år senare.^[10]

Tidigare forskning har hävdats att ömsesidiga bolag är mindre riskbenägna och fungerar bäst när kraven på ledningen att analysera och undvika risker inte är alltför omfattande. Aktiebolagen däremot har lättare att ta risker som förknippas med internationella och kortsiktiga affärer.^[11] Men resultaten är inte entydigt och det är heller inte helt klart att associationsformen har någon avgörande betydelse för bolagens riskhantering. Förutsättningarna för en snabb utveckling och tillväxt kan emellertid förväntas vara större för ett aktiebolag än för ett ömsesidigt bolag, men samtidigt kan detta förknippas med en ökad risk. I Sveriges fall kom försäkringsbolagens utlandssatsningar under 1980-talet och början av 1990-talet vid ett sällsynt dåligt tillfälle med tanke på den finansiella krisen och svaga konjunkturutvecklingen. Såväl ömsesidiga som aktiebolagsgrundade bolag drabbades därför av problem.

Men till skillnad från aktiebolagen kunde den ömsesidiga bolagsformen innebära ett skydd och en garanti för att verksamheten skulle kunna drivas vidare som självständigt bolag. Den ömsesidiga associationsformen gjorde och gör det lättare för bolag att undvika fientliga övertaganden. Därigenom ger också den ömsesidiga associationsformen en viss säkerhet för det som kan betraktas som försäkringskundernas kapital (bolagens fria reserver), som annars kunde ingå som en del av ägaröverlåtelser.

Kapitalanskaffning och fördelning av överskott

Avregleringen på den internationella försäkringsmarknaden skapade möjligheter för bolag att utveckla sin verksamhet både geografiskt och till nya branscher. Integrering av bank och försäkring möjliggjordes 1987 i och med att Gota-bank beviljades tillstånd att etablera en finansiell koncernstruktur med en bank som dotterbolag. Detta gjorde det möjligt för finansmarknadens aktörer att växa och utvecklas till något som liknade finansiella varuhus. Detta förutsatte emellertid att det fanns tillräckliga kapitalresurser – antingen för att på egen hand utveckla nya rörelser eller för att köpa upp konkurrerande eller kompletterande bolag.

Som exemplet med Trygg-Hansa visar, men också det norska bolaget Gjensidige – som för övrigt hade en betydligt mer lyckad utveckling än Trygg-Hansa – krävde en sådan aktiv politik omfattande kapitalresurser. För Gjensidige fanns också ett kapitalbehov för att möta myndigheternas kapitalkrav. Detta kapitalbehov kunde lättast tillgodoses genom en ombildning av bolaget till aktiebolag och en börsintroduktion.^[12] Ett fullföljande av en expansiv strategi förutsatte goda kunskaper om den avreglerade marknadens alternativ och möjligheter. Att denna situation var mer komplicerad än den tidigare svenska marknadens förutsättningar stod snabbt klart – inte minst efter de stora bolagens förluster på den internationella marknaden.

Den tillgång till kapital som en ombildning till aktiebolag innebär skapar även möjligheter för försäkringskunderna att bli delägare och på så sätt tillgodogöra sig en del av bolagets överskott genom aktieutdelning. Denna rätt – men betydligt mer diffus – finns också i ömsesidiga bolag där överskott ska återföras till försäkringskunderna. Men samtidigt har bolagen möjlighet att behålla kapital för att finansiera verksamhet och affärsutveckling. Försäkringskunderna behöver emellertid inte gottgöras enbart genom direkta återbetalningar utan detta kan även ske genom att premienivåerna pressas ned eller genom andra kunderbjudanden. I en mellanställning står de så kallade hybridbolagen – aktiebolag som efter avregleringen ändå valt att fungera som ömsesidiga bolag och inte införa aktieutdelning.

Försäkringstagarna ska i dessa bolag bidra med sitt premieöverskott till att bygga upp det egna kapitalet – vilket urholkar möjligheten till återbäring – samtidigt som kunderna har begränsade möjligheter att utöva inflytande över bolagens verksamhet, på samma sätt som i de ömsesidiga bolagen.^[13]

I de ömsesidiga bolagen fanns från försäkringsbranschens grundläggning på 1800-talet ett ansvar hos försäkringstagarna att gemensamt ansvara för bolagets förpliktelser. Detta personliga ansvar kunde framför allt utkrävas genom extra uttaxering i händelse av förluster. Men till skillnad från Norge, där detta var en realitet, var det enligt den svenska lagstiftningen möjligt att i bolagsordningen stadga bara bolagets tillgångar fick användas för att svara för bolagets förbindelser (med undantag för egendomsförsäkringar). Detta gjorde det möjligt att tillämpa fasta årspremier, men i ett längre perspektiv kunde försäkringstagarna komma att drabbas av minskad återbäring eller sänkta försäkringsbelopp.^[14] Men detta får anses som ett mindre problem än om premierna inte kunde fixeras förrän i efterhand. Denna reglering innebär egentligen att situationen i händelse av förluster i princip har varit den samma i ömsesidiga och aktiebolagsgrundade bolag.

Medbestämmande

Försäkringskundernas medbestämmande i de ömsesidiga bolagen har sedan länge varit föremål för stor uppmärksamhet. Men medan kunderna i dessa bolag hade möjlighet att påverka bolagens utveckling var kunderna i aktiebolagen mer eller mindre utestängda från inflytande. I utredningsarbetet inför 1948 års försäkringsrörelselag lyftes kundernas/delägarnas inflytande upp som en huvudfråga. Formerna för medbestämmandet i de ömsesidiga bolagen varierade, särskilt mellan de lokala bolagen och de nationella bolagen där försäkringstagarnas medinflytande var mer begränsat. Inför den nya lagstiftningen diskuterades flera alternativ till hur inflytandet skulle stärkas men någon tydlig rekommendation för hur detta skulle ske presenterades inte för dessa bolag. I utredning fanns emellertid ett konkret förslag om att det i försäkringsaktiebolagen skulle inrättas särskilda delegerandeförsamlingar som skulle ha insyn i och möjlighet att påverka bolagens styrning, men detta antogs inte i den nya lagstiftningen.^[15]

Frågan om medbestämmande fortsatte att vara en prioriterad politisk fråga under de följande decennierna, men det visade sig svårt att komma fram med något konkret förslag för hur detta skulle utformas innan medbestämmandelagen (MBL) tillkom 1976. Även detta innebar emellertid att formerna för medbestämmande främst utformades av bolagen själva. Inte desto mindre bidrog socialdemokraternas positiva inställning till den ömsesidiga bolagskonstruktionen till att dessa bolag hade företräde på marknaden vid nyetableringar.

Medbestämmandefrågan har även efter MBL:s införande varit uppe till diskussion. "Mycket snack och litet verkstad" har framför allt kännetecknat frågan och ansvaret för att stärka kundernas inflytande i försäkringsbolagen ligger fortfarande framför allt hos bolagen.^[16] Detta förefaller också rimligt eftersom bolagens verksamhet, storlek och geografisk lokalisering i hög utsträckning påverkar förutsättningarna för att stärka kundernas medinflytande. På denna punkt förefaller bolag med stark lokal anknytning haft störst förutsättningar att skapa ett reellt inflytande för försäkringskunderna. Detta visas bland annat utvecklingen i Länsförsäkringar Skåne, där digitalisering av fullmäktigevalet påtagligt utvecklat kundkontakterna och ökat intresset för bolagets verksamhet.^[17] Det återstår dock att se om detta kan påverka individens val av försäkringsbolag.

Hur ser ömsesidig försäkring ut idag

På den svenska livförsäkringsmarknaden finns i dag tre typer av associationsformer; livförsäkringsbolag med aktieutdelning, livförsäkringsbolag utan aktieutdelning och ömsesidiga bolag. Till de ömsesidiga bolagen kan man även räkna olika typer av understödsföreningar – pensions-, sjuk- och begravningskassor – som bedriver en inbördes biståndsverksamhet utan affärsmässigt syfte. Till skillnad från de ömsesidiga bolagen har dessa understödsföreningar slutet medlemskap, riktat mot till exempel en yrkesgrupp eller ett företag.^[18]

En viktig förändring inom försäkringsbranschen inträdde 1991 då svenska bolag tilläts driva fondförsäkring. Denna nya försäkringsform flyttade en stor del av risken från bolagen till

försäkringstagarna, samtidigt som bolagen fick möjlighet att göra vinst på sin verksamhet.^[19] Mycket snabbt expanderade denna nya försäkringsform samtidigt som antal nyteckningar av traditionell försäkring avstannade. År 2004 gick hela 95 procent av premieinkomsten för fondförsäkringar till de vinstutdelande försäkringsbolagen, vilket medförde en kraftig ökning av dessa bolags relativa andel inom svensk livförsäkring (tabell 1). Den traditionella livförsäkringen – som är ett betydligt mer långsiktigt åtagande både för försäkringstagare och bolag – återfanns dock fortfarande inom ömsesidiga bolag och aktiebolag som inte tillämpade aktieutdelning. Men sett i ett längre perspektiv befann sig dessa bolag på en marknad som minskade i relativ betydelse. Det är därför inte särskilt förvånande att de stora ömsesidiga bolagen – Folksam, Länsförsäkringar och Skandia – satsade på att utveckla sina fondförsäkringsrörelser.

Tabell 1 Premieinkomst för livförsäkring 2004, i miljoner kronor och andel i procent inom parentes

	Traditionell livförsäkring	Fondförsäkring
Vinstutdelande aktiebolag	9561 (12)	30728 (95)
Icke vinstutdelande aktiebolag	40392 (52)	1516 (5)
Ömsesidiga bolag/pensionskassor	28057 (36)	5 (0)
Totalt	78009	32250

Anm: Observera att Skandia vid undersökningstillfället 2004 fortfarande var aktiebolag.

Källa: SOU 2006:55, sid 59 (baserad på uppgifter från Finansinspektionen)

Den ömsesidiga bolagskonstruktionen har således en stark position i den traditionella livförsäkringen, särskilt om man bland dessa räknar in de aktiebolag som är icke-vinstutdelande – det vill säga följer den numera upphörda lagen från 1982. Dessa hybridbolag intar en mellanställning på den svenska försäkringsmarknaden och i slutbetänkandet från Försäkringsföretagsutredningen 2006 förordades att bolagen antingen ombildades till utdelande aktiebolag eller övergick helt till den ömsesidiga bolagsformen. Någon slutlig lösning på detta finns ännu inte. En övergång till en ömsesidig bolagsassociation skulle underlätta för kunderna och sannolikt göra verksamheten mer transparent. En alternativ associationsform är att koordinera och kontrollera försäkringsverksamheten via ett ömsesidigt holdingbolag, medan delar av försäkringsverksamheten hanteras av försäkringsaktiebolag. Denna bolagskonstruktion förekommer, förutom i Sverige, bland annat i USA.^[20]

De ömsesidiga bolagen har haft en stark överlevnadsförmåga trots att de haft olika värdegrund. Medan Folksam har sin tradition i arbetarrörelsens Kooperation – men för att undvika missförstånd, Folksam är ett ömsesidigt försäkringsbolag och inte ett kooperativt – bygger Länsförsäkringar på den medeltida brandstoden och jordbruksrörelsens tradition. Den ömsesidiga bolagsformen har även använts av andra försäkringsbolag med tjänstegrupplivförsäkring som huvudsaklig verksamhet. För avtalade arbetslivsförsäkringar har såväl ömsesidigheten som aktiebolag utan aktieutdelning använts. I likhet med Länsförsäkringar och Folksam, samt exempelvis SPP/Alecta, präglas tjänstegrupplivförsäkringen av ett ömsesidigt stöd mellan försäkringstagarna.^[21]

Men det finns också ömsesidiga försäkringsrörelser som bygger på en samarbetstradition mellan olika aktörer, där bolagskonstruktionen är lösningen på ett organisatoriskt problem.

Återförsäkringsaktiebolaget Sverige (Sweden Re), bildat formellt som ett aktiebolag men i praktiken fungerade som ett ömsesidigt bolag, tillkom som ett samarbete mellan de svenska livbolagen för att återförsäkra bolagens risker, medan Försäkringsbolaget Pensionsgaranti ömsesidigt, FPG, tillkom efter en överenskommelse mellan Svenska Arbetsgivarförbundet (SAF) och Tjänstemännens fackliga organisation (SIF och SALF) för att garantera betalningar i ITP-systemet.^[22] För dessa båda bolag – som inledningsvis hade mer eller mindre monopol inom sina verksamhetsområden – var den ömsesidiga organisationsformen naturlig för att lösa ett försäkringsproblem mellan flera aktörer utan

att behöva tillföra stora kapitalresurser.^[23] Men i båda fallen innebar försäkringsmarknadens avreglering att deras verksamheter underminerades och bolagen fusionerades och modifierade sin marknadsstruktur. Sweden Re, som övertogs först av Wasa, därefter Gerling och avslutningsvis av den franska återförsäkringskoncernen SCOR, ändrade även sin verksamhetsform från aktiebolagsgrundande till att bli en "branch" inom koncernen. I både Återförsäkringsaktiebolaget Sverige och Pensionsgaranti användes den ömsesidiga associationsformen som praktiska organisatoriska lösningar. Detsamma gäller Skandias omvandling från aktiebolag till ömsesidigt bolag i samband med återköpet från Old Mutual 2013/14. Den ömsesidiga bolagskonstruktionen var den enklaste lösningen i samband med detta ägarbyte, samtidigt som den ömsesidiga associationsformen kunde bidra till att öka bolagets legitimitet och stärka varumärket.

Vid sidan av Sweden Re fanns ett annat samarbetsbolag där såväl ömsesidiga som aktiebolag deltog för att gemensamt sälja grupplivförsäkring, Förenade Liv, som istället valde den ömsesidiga associationsformen. Efter anslutningen till EU var det inte möjligt att längre fortsätta samförsäkringen och slutligen splittrades bolaget där Förenade Livs verksamhet och varumärke införlivades i Folksam. Den övriga verksamheten ombildades till flera bolag, Bliwa livförsäkring, ömsesidigt; Summa Information AB; KAF kollektivavtalsförsäkring och Collectum.^[24]

Ömsesidighetens starka position i Sverige kan till stor del förklaras av den historiska traditionen och normbildningen som under 100 år påverkat branschen. Den finansiella krisen på 1990- och även under 2000-talet bidrog också till att stärka den ömsesidiga associationsformen. Visserligen drabbade lågkonjunkturen alla bolag, men för både Trygg-Hansa och Skandia var utvecklingen förödande, särskilt om man som försäkringstagare prioriterade ekonomisk stabilitet. Vi menar att svensk ömsesidig försäkring är unik genom att de största bolagen på marknaden har den ömsesidiga associationsformen. Denna utveckling befästes genom ombildningen av Skandia till ett ömsesidigt bolag.

Referenser

Espeli, H. & Bergh, T. (2016). *Tiden går. Gjensidige i 200 år*. Bergen: Fagbokforlaget.

Grip, G. (1987). *Vill du frihet eller tvång? Svensk försäkringspolitik 1935-1945*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Grip, G. (1991). *Fondförsäkringsfrågan: Om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder*, Stockholm: Assurans.

Hammer, J.H. (2016). "Gjensidiges reise inn i et nytt årtusen". *Nordisk försäkringstidskrift* 2/2016
Kommittédirektiv, vissa livförsäkringsfrågor 2010:43. Stockholm

Lamm-Tennant, J. & Starks L.T. (1993). "Stock versus mutual ownership structures: The Risk implications". *Journal of Business* 66:29-46.

Larsson, M. (2011). *FPG, 50 år i näringslivets tjänst. Försäkringsbolaget Pensionsgaranti, ömsesidigt (FPG)*. Stockholm: Informationsförlaget.

Larsson, M. & Lönnborg, M. (2016). "Kundägda svenska försäkringsbolag; ett framgångsrecept". I: Espeli, H. & Johanssen, F.H. (red). *Historikere I oppdrag*. Oslo: Novus.

Larsson, M. & Lönnborg, M. (2015). "Survival and Success of Swedish Mutual Insurers". In: Person, R. & Yoneyama, T. (eds.). *Corporate Forms and Organizational Choice in International Insurance*. Oxford: Oxford University Press.93-113

Larsson, M. & Lönnborg M. (2014). *SCOR Sweden Re, 100 Years of Swedish (Re)insurance History*. Stockholm: Dialogos.

Larsson, M. & Lönnborg, M. (2007). "Ömsesidig försäkringsverksamhet i den svenska försäkringsmodellen". *Nordisk försäkringstidskrift* 1/2007.

Larsson, M., Lönnborg, M. & Svärd, S-E. (2005). Den svenska försäkringsmodellens uppgång och fall, Stockholm: Svenska Försäkringsföreningens förlag.

Länsförsäkringar Skåne. Årsredovisning 2016.

Lönnborg, M. (2009). *Förenade Liv de första 60 åren*. Stockholm: Förenade Liv Gruppförsäkring.

McNamara, M. & Rhee, S. G. (1992). "Ownership structure and performance: the demutualization of the life insurers". *Journal of Risk and Insurance* 59:221-238.

Pearson, R. & Yoneyama, T. (2015). "Corporate Forms and Organizational Choice in International Insurance: An Overview of the History and Theory". in: Person, R. & Yoneyama, T. (eds.) *Corporate Forms and Organizational Choice in International Insurance*. Oxford: Oxford University Press.

Petersson, T. (2004). *Ägarstyrning under institutionell och organisatorisk förändring: bank- och finanskoncernen Gota 1985-1992*. Forskningsrapport. Institutet för ekonomisk historisk forskning, Handelshögskolan i Stockholm.

SFS, *Svensk författningssamling*, 1950:320, Lag angående ändring i vissa delar av lagen den 17 juni om försäkringsrörelse.

SFS, *Svensk författningssamling*, 1948:453, Lag om försäkringsrörelse.

SFS, *Svensk författningssamling*, 1976:580, Medbestämmandelagen.

SOU 1946:34, Förslag till lag om försäkringsrörelse. Stockholm.

SOU 1960:11, Översyn om lagen om försäkringsrörelse. Betänkande avgivet av 1958 års försäkringssakkunniga. Stockholm.

SOU 2006:55, Ny associationsrätt för försäkringsbolag. Stockholm.

Wetterberg, G. (2016). *Medelklassens guldägg. Från SPP till Alecta 1917-2017. 100 år med tjänstepension*, Stockholm: Dialogos.

Wu, H. (2005). "A theoretical note on the mutual insurance cooperatives: Is the mutual form out-dated?", *Nordisk Försäkringstidskrift* 1/2005, 51-63.

Wu, H. (2002). *Essays on insurance economics*, Nationalekonomiska institutionen, Handelshögskolan i Göteborg, Göteborg.

Åsberg, R. (1990). "Trygg-Hansas byte av försäkringsform". *Nordisk Försäkringstidskrift* 1/1990, 1-8.

Om författarna:

Mats Larsson är professor i ekonomisk historia vid Uppsala universitet och chef för Uppsala Centre for Business History (UCBH). Hans forskning har varit inriktad mot företags- och finanshistoria, med särskild inriktning mot medieindustrin, banker och försäkringsverksamhet. Larsson arbetar för närvarande med en historik om Handelsbanken. Bland hans senaste publikationer återfinns *Stockholmsbörsen, på en förändrad finansmarknad* (Larsson, red) (2016), *Det svenska näringslivets historia* (Larsson, red) (2014), och *SCOR Sweden Re: 100 years of Swedish (Re)Insurance History* (2014) (med Mikael Lönnborg) och *Finanskriser i Sverige* (2014) (med Mikael Lönnborg).

Mikael Lönnborg är professor i företagsekonomi vid Södertörns högskola, Institutionen för Samhällsvetenskaper, Avdelningen för Företagsekonomi, Stockholm och Førsteamanuensis II

Handelshøgskolen BI, Institutt for Rettsvitenskap og Styring, Senter for næringslivshistorie, Oslo. Hans senaste publiceringar är "Regulation competition of Swedish Insurance Business. The Role of the insurance cartel registry" i *Regulating Competition: Cartel Registers in the Twentieth Century World*

(2016) (med Mats Larsson). "The Survival and Success of Swedish Mutual Insurers", I *Corporate Forms and Organisational Choice in International Insurance*, (2015) (med Mats Larsson). *Finanskriser i Sverige* (2014) (med Mats Larsson).

[1] Wu (2002 & 2005).

[2] Pearson & Yoneyama (2015).

[3] Larsson & Lönnborg (2016); Larsson & Lönnborg (2007).

[4] SOU 1946:34; SOU 1960:11. Grip (1987).

[5] SFS 1948:453; SFS 1950:320. Larsson, Lönnborg & Svärd (2005).

[6] SFS 1976:580

[7] Larsson & Lönnborg (2007); Åsberg (1990); Petersson (2004).

[8] Larsson & Lönnborg (2016).

[9] Larsson & Lönnborg (2014).

[10] Pearson & Yoneyama (2015), sid 13-14.

[11] McNamara & Rhee (1992); Lamm-Tennant & Starks (1993); Person & Yoneyama (2015) sid 17.

[12] Hammer (2016). Espeli & Bergh (2016).

[13] Kommittédirektiv, vissa livförsäkringsfrågor 2010:43

[14] Hammer (2016); SOU 2006:55, sid 39.

[15] SOU 1946:34; SFS 1948;453

[16] Se bland annat SOU 2006:55 och Kommittédirektiv, vissa livförsäkringsfrågor 2010:43.

[17] Länsförsäkringar Skåne. Årsredovisning 2016.

[18] SOU 2006:55, sid 37-42.

[19] Grip (1991).

[20] Pearson & Yoneyama (2015), sid 14.

[21] Wetterberg (2016).

[22] Larsson & Lönnborg (2014) ; Larsson (2011).

[23] Vid bildandet av Pensionsgaranti FPG 1960 sköt SAF till ett grundarkapital på 500 000 kronor, vilket i likhet med andra ömsesidiga bolag skulle återbetalas. I förhållande till verksamhetens omfattning var denna kapitalinsats tämligen låg. Men successivt ackumulerades kapital som bland annat gjorde det möjligt att i början av 2000-talet helt ställa in försäkringskundernas premiebetalningar med bibehållet försäkringsskydd. Larsson (2011). Vid bildandet 1914 av Återförsäkrings AB Sverige bidrog 6 aktiebolag och 7 ömsesidiga bolag med ett aktiekapital på 600 000 kronor, vilka återbetalades med hjälp av aktieutdelningar fram till 1929. Därefter var utdelningarna begränsade och överskottet användes för att bygga upp bolagets finansiella ställning. Därför kan påstås att trots bolaget formellt var ett aktiebolag fungerade det i praktiken som ett ömsesidigt bolag, särskilt med tanke på att Sweden Re var ett samarbete mellan såväl aktiebolag som ömsesidiga bolag för att hantera marknads behov av livåterförsäkring. Larsson & Lönnborg (2014).

[24] Lönnborg (2009).

Nordisk försäkringstidskrift

Ett samarbete mellan försäkringsföreningarna i Danmark, Norge och Sverige

forsakringsforeningen.se

•

forsikringsforeningen.no

•

forsikringsforeningen.dk

